

Metsätyömarkkinoiden rakennemuutos ja metsäalalle rekrytoituminen

Pertti Elovirta

Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 455

METSÄNTUTKIMUSLAITOS
Kirjasto

Metsätyömarkkinoiden rakennemuutos ja metsäalalle rekrytoituminen

Pertti Elovirta

Metsäntutkimuslaitos - Metsien käytön tutkimusosasto
Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 455
Helsinki 1993

Elovirta, Pertti 1993. Metsätyömarkkinoiden rakennemuutos ja metsäalalle rekrytoituminen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 455, 24 s. ISBN 951-40-1287-9, ISSN 0358-4283.

Tutkimuksen tavoitteena oli vuosina 1979-80 ja 1989-90 tehtyjen poikkileikkauskyselytutkimusten avulla ennakoida metsäammatteihin tarjolla olevan työvoiman määrää ammattiryhmittäin. Tuloksia verrattiin työvoimatilastoihin ja laskettuihin metsäalan työvoiman tarvearvioihin käyttäen tarkastelukehikona lohkoutuneiden työmarkkinoiden mallia. Tulosten mukaan metsäalan työvoiman määrällinen sopeutus tapahtuu siten, että 2000-luvun alussa alan työvoimatarve on noin 0,9 prosenttia koko työvoimasta ja tarjolla oleva työvoima noin yksi prosenttia. Erotus ilmenisi muutaman tuhannen henkilön työttömyytenä. Metsäala säilyttää perinteisen rekrytointipohjansa, sillä metsäammateista ovat kiinnostuneita maaseudulla ja maataloilla asuvat pojat, jotka usein seuraavat isänsä ammatillista esimerkkiä.

Avainsanat: Metsätyövoima, rekrytoituminen, rakennemuutos.

Julkaisija: Metsäntutkimuslaitos. Hyväksynyt: Risto Seppälä, tutkimusjohtaja 19.3.1993.

Kirjoittaja yhteystiedot: Metsäntutkimuslaitos, metsien käytön tutkimusosasto, PL 37, 00381 Helsinki. Puhelin 90-556 276. Fax 90-5061484.

Jakelu: METLA, metsien käytön tutkimusosasto, PL 37, 00381 Helsinki, Puh. 90-556 276/Helena Ahola. Fax 90-506 1484.

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Työmarkkinoiden lohkoutumismallit ja metsätyömarkkinat	6
3 Ammattiinhakeutumiskyselyt ja niiden tulokset	11
4 Metsätyömarkkinoiden tulevaisuuden näkymät	15
5 Tarkastelu	20
Lähteet	22

1 Johdanto

Historiallisesti tarkasteltuna Suomen metsätyömarkkinoilla voidaan havaita tapahtuneen useampia rakenteellisia muutosvaiheita, jotka liittyivät kulloiseenkin kokonaisyhteiskunnalliseen rakennemuutokseen. Jonkinasteinen rakennemuutos on tosin jatkuva luonnollinen prosessi taloudessa ja yhteiskunnassa, mutta kehityksessä voidaan silti erottaa selviä muutos- ja taitekohtia. Suomen metsätyömarkkinoiden historiallisessa kehityksessä voidaan erottaa neljä vaihetta: erillisen metsätyöntekijäkunnan syntyminen rinnan metsäteollisuuden nousun kanssa, metsätyövoiman kiinnittyminen pientilojen resursseihin torpparivapautuksen ja asutuspolitiikan osana, metsätyövoiman vakinaistaminen ja koulutusjärjestelmään sitominen sekä viimeisenä nykyinen murrosvaihe, joka liittyy markkinavoimien ohjaamaan talouden kansainvälistymiskehitykseen.

Metsäteollisuuden keskeinen osa Suomen taloudessa on tehnyt raakapuun kulkemisen metsästä jalostuslaitoksille yhdeksi keskeisistä materiaalivirroista kansantaloudessa. Tämän materiaalivirran aikaansaamiseen osallistuvaa työvoimaa on tarkasteltu myös tutkimuksellisin keinoin jo hyvin varhaisista ajoista alkaen, esimerkiksi teollisuushallituksen työtilastollisen osaston tutkimukset vuodelta 1914 (Snellman 1914). Näkökulmina tutkimuksissa ovat olleet työolojen kehitys ja työvoiman riittävyys tulevaisuudessa puuhuollon turvaamiseksi. Nämä näkökulmat ovat laajasti ottaen myös tämän tutkimuksen metaviitekehityksenä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella Suomen metsätyömarkkinoiden kehitystä ja ennakoida tulevaisuudennäkymiä erityisesti tarjontapuolen näkökulmasta. Tarjolla olevan työvoiman riittävyyttä arvioidaan käytettävissä olevien työvoiman tarvelaskelmien valossa. Tutkimuksen empiirisen aineiston muodostavat metsätyövoiman rekrytoitumistutkimuksen kyselyaineistot, jotka ovat vuosilta 1979/80 ja 1989/90. Kyselytutkimuksen tuloksista tehdään koko metsätyövoimaa koskeva ja ajassa eteenpäin ulottuva yleistys, jota käytetään käyttäytymisennusteena arvioitaessa tarjolla olevan metsätyövoiman määrää. Tutkimuksen teoreettisena tarkastelukehikkona käytetään lohkoutuneiden työmarkkinoiden mallia, jonka puitteisiin saadut empiiriset tulokset sijoitetaan.

Tutkimuksen empiirisenä aineistona käytetty ammatinvalintatutkimus voidaan pääsääntöisesti mieltää joko yksilön tai yhteiskunnan lähtökohdista lähteväksi. Jos se mielletään yksilön tasolta lähteväksi, on kysymyksessä mikrososiologinen päätöksenteko-ongelma siitä, kuinka yksilö pystyy toteuttamaan tavoitteidensa ja taipumustensa mukaisen ammatinvalintapäätöksen erilaisten sosiaalisten rajoitusten vallitessa. Tässä raportissa on valittu työmarkkinoiden tarpeista lähtevä makrososiologinen näkökulma eli se, miten hyvin ilmaistut ammatilliset preferenssit vastaavat tulevia työmarkkinoiden tarpeita.

Tutkimus on osa Metsämiesten Säätiön rahoittamaa ”metsäsektorin rakennemuutos ja sen vaikutukset alan ammattiryhmiin” -tutkimushanketta, johon ovat osallistuneet Metsäntutkimuslaitoksen lisäksi Helsingin ja Joensuun yliopistot ja Työtehoseura sekä Työterveyslaitos. Tutkimus on samalla tämän osatutkimuksen loppuraportti.

2 Työmarkkinoiden lohkoutumismallit ja metsätyömarkkinat

Perinteellinen tapa tarkastella työvoimamarkkinoita on jakaa työvoima elinkeinosektoreittain. Toisenlainen työmarkkinoiden tarkastelutapa lähtee työmarkkinoiden jakautumisesta poikkielinkeinoittain; yhteiskunnan ja sen perustana olevan talouden lohkoutumisesta toiminnalliseen ja alueelliseen keskustaan ja periferiaan, ja tämän lohkoutumisen heijastumisesta työmarkkinoiden lohkoutumisena. Tämän ajattelutavan mukaiseen primaarisektoriin kuuluvat yhteiskuntatalouden ydinosan muodostavat tavara- ja pääomamarkkinoita hallitsevat suuryritykset sekä pääosa julkisesta sektorista.

Sekundaarisektori muodostuu primaarisektorin jatkuvuus-, stabiilisuus- ja turvallisuustarpeiden toteuttamisesta. Sekundaarisektorilla tuotetaan sellaisia tuotteita, jotka eivät sovellu massatuotantoon, eivät ole standardisoitavissa tai joiden kysyntä ei ole stabilisoitavissa. Yritykset ovat yleensä korkeintaan keskikokoisia tai pieniä. Sekundaarisektorin olemassaolo on primaarisektorin vakauden edellytyksenä. Näiden sektoreiden välittävinä mekanismeina käytetään usein tytäryhtiöiden perustamista ja erilaisia alihankinta- tai alistavia asiakassuhteita.

Työmarkkinat jakautuvat talouden lohkoutumista vastaavasti. Primaarisektorin työmarkkinat ovat vakaat. Työsuhteet ovat pitkäaikaisia, turvallisia ja työvoiman vaihtuvuus sekä työttömyys vähäistä. Sekundaarisektorille muodostuvat vastaavasti epävakaat työmarkkinat, joita leimaavat lyhytaikaiset, turvattomat työsuhteet, työvoiman suuri vaihtuvuus ja suhdanneherkkä, korkea työttömyys. Tämän työmarkkinamallin varhaisimpia kehittelijöitä on ollut esimerkiksi M.J. Piore (1975). Pioren mallin keskeisimmät ideat on esitetty tiivistettynä kuvassa 1.

Näiden kahden sektorin ulkopuolelle jää tertiärisektori, joka muodostuu kotitalous- ja muusta pientuotannosta, koti- ja perhetaloudesta, yhdistystoiminnasta, vapaaehtois- ja harrastetyöstä ja välittömästä vaihdannasta sekä virallisen kontrollin ulkopuolella olevasta taloudesta.

SEKTORI	TALOUDEN LOHKO	VASTAAVAT TYÖMARKKINAT
I Primaarisektori	Suuryritykset Julkinen sektori	VAKAAT Pitkät työsuhteet Vähäinen vaihtuvuus
II Sekundaarisektori	Keskisuuret ja pienet yritykset	EPÄVAKAAT Lyhyet työsuhteet Suuri vaihtuvuus
III Tertiärisektori	Kotitaloustuotanto Harrastetyö ym.	EPÄMÄÄRÄISET Ei työsuhdetta

Kuva 1. Työmarkkinasektorit talouden lohkoutumisen näkökulmasta.

Tämä sektori sijoittuu monessa tapauksessa julkisen ja yksityisen sektorin rajamaille. Toiminta voi olla tuettua, itsekannattavaa tai voittoa tavoittelematonta. Kolmannen sektorin työmarkkinat ovat luonnollisesti epämääräiset. Usein kyseiset henkilöt luokitellaan virallisissa luokitteluissa työvoimaan kuulumattomiksi. Hyvinvointivaltioiden sosiaalisektorien kriisi on viime aikoina luonut paineita kolmannen sektorin suuntaan. Esimerkki tästä on lasten kotihoidon tuen maksaminen lasten päivähoito-ongelman ratkaisemiseksi. Muita tuttuja esimerkkejä kolmannen sektorin toiminnoista ovat kotitarvekalastus, metsästys, sienten ja marjojen poiminta ja harrastelijametsänhoito. Kolmannen sektorin asemaa taloudessa ja työmarkkinoilla on analysoinut esimerkiksi V. Weijola (1985).

Jos metsäsektoria tarkastellaan edellä esitetyn jaottelun puitteissa, on itsessään selvää, että metsäteollisuus on primaarisektorin ydinosa Suomen taloudessa. Metsätalous on tavarantoimittajan ja alihankkijan asemassa metsäteollisuuteen nähden, ja kuuluu siten Suomen talouden sekundaarisektoriin sekä maantieteellisen periferiasijaintinsa että raaka-aineentuottaja -roolinsa takia. Teollisuuden puunhankinta on toteutettu erillisten tytäryhtiöiden asemassa olevien metsäosastojen ja puunhankintayhtiöiden avulla. Kuvaa täydentää se, että metsäkonetyöt on annettu puunhankintaorganisaatioihin alihankintasuhteissa olevien metsäkoneurakoitsijoiden tehtäväksi. Edelleen suurin osa puutavaran toimittajista on pienyrityksiin verrattavissa olevia yksityistiloja. Manuaalinen metsätyö suoritetaan urakkatyönä työntekijöiden omin työvälinein ja varustein. Metsätyömarkkinat ovat sisältäneet runsaasti sekundaari työmarkkinoiden piirteitä. Sekundaarisektorin ja sekundaari työmarkkinoiden ajatusmalliin soveltuvat edelleen hyvin myös suunnitelmat kokonaisurakointijärjestelmästä ja puuntuotantoon erikoistuvista metsätaloustiloista.

Kolmas dimensio analysoida työmarkkinoita on suhteuttaa ne työvoiman kvalifikaatiovaatimuksiin. Näissä niinsanotuissa segmentaatioteorioissa puhutaan yritysspesifeistä, ammattispesifeistä ja yleisistä työmarkkinoista. Tämän ulottuvuuden suhteen segmentoituneet työmarkkinat menevät ristiin edellisen lohkoutumistavan kanssa. Työmarkkinoiden segmentaatioteoreettisen tarkastelun kehittivät saksalaiset Lutz ja Sengenberger (1974) inhimillisen pääoman teorian pohjalta.

Yritysspesifit työmarkkinat muodostuvat suuryritysten sisällä. Niille ovat ominaisia niinsanotut sisääntuloammatit. Yritysten suuri koko mahdollistaa tämän jälkeen etenemisen yrityksen sisäisen työnjaon määräämien työtehtävien muodostamaa uraa pitkin. Näin muodostuvalla ammattitaidolla ei välttämättä ole suoranaista käyttöä yrityksen ulkopuolella. Vastaavasti yritykselle koituu yleensä suuria kustannuksia näin koulutetun työntekijän menettämisestä. Tämän takia työsuhteet ovat pitkäaikaisia ja vakaita. Yritysspesifit työmarkkinat toimivat suurimmaksi osaksi primaarisektorilla.

Ammattispesifit työmarkkinat muodostuvat kvalifikaatioista, jotka ovat siirrettävissä työntekijän mukana yrityksestä toiseen. Usein nämä kvalifikaatiot perustuvat koulutuksessa hankittuihin muodollisiin näyttöihin. Koska ammattitaito on hankittu yrityksen ulkopuolella, voidaan työntekijä suhteellisen helposti korvata saman ammattitaidon omaavalla toisella työntekijällä.

SEGMENTTI	AMMATTITAITOVAATIMUS	TYÖMARKKINAT	ESIINTYMINEN
Yritysspesifi	Syntyy yrityksen sisällä	- vakaat pitkät työsuhteet - vähäinen vaihtuvuus - vakaa työllisyys	Primaarisektori
Ammattispesifi	Hankitaan yrityksen ulkopuolella	- lyhyemmät työsuhteet - suurempi vaihtuvuus - vakaa työllisyys	Primaari- ja sekundaarisektori
Yleinen segmentti	Ei ammattitaitoa	- tilapäiset työsuhteet - suuri vaihtuvuus - vaihteleva työllisyys	Yleisimmin sekundaarisektori

Kuva 2. Työmarkkinasegmentit työn ammattitaitovaatimuksen näkökulmasta.

Työvoiman vaihtuvuus voi tämän takia olla suhteellisen suurta, ilman että se aiheuttaisi liiallisia kustannuksia. Ammattispesifit työmarkkinat voivat toimia sekä primaarilla että sekundaarilla sektorilla.

Yleisillä työmarkkinoilla eli jokamiehen työmarkkinoilla tarkoitetaan sellaisia työtehtäviä, jotka ovat yleensä lyhyen opastuksen jälkeen kenen tahansa helposti opittavissa. Näin ollen työvoimalle ei aseteta korkeita kvalifikaatiovaatimuksia. Työvoiman suurikaan vaihtuvuus ei tuo välttämättä korkeita kustannuksia. Työsuhteet ovatkin sen takia usein tilapäisiä. Jokamiehen työmarkkinat ovat yleisiä sekundaarilla sektorilla.

Metsätyö on historiallisesti tarkasteluna sijoittunut edellä esitetyn viitekehysten puitteissa maaseudun jokamiehen työmarkkinoille. Työmenetelmien kehittyessä ja metsätyön koneellistuesssa on suuri osa metsätyöstä sijoittunut vähitellen ammattispesifeille työmarkkinoille. Tähän on paljon vaikuttanut myös alan ammattikoulutuksen kehittyminen. Ammatillistuminen koskee tietysti ennen kaikkea metsäkonetyötä ja ammattimetsurin työtä. Tästä kehityksestä huolimatta osa metsätyöstä sijoittuu edelleen yleisille työmarkkinoille. Näin on erityisesti metsänhoitoon ja uudistamiseen sekä hankintahakkuisiin liittyvien tehtävien osalta.

Edellä kerrotusta tullaan metsätyömarkkinoiden erityispiirteeseen: Samoja työtehtäviä voidaan tehdä sekä palkkatyösuhteessa että omana työnä. Yksityisellä metsänomistajalla on mahdollisuus päättää, teettääkö hän työn palkkatyönä vai tekeekö hän sen itse. Tämä mahdollisuus aiheuttaa sen, ettei metsätyö koskaan täydellisesti ammatillistu ja siirry kokonaisuudessaan ammattispesifeille työmarkkinoille.

Edellä esitetyn viitekehysten puitteissa voidaan sanoa metsätyön lohkoutuvan sekundaarityömarkkinoille ja osittain tertiäalisektorille ja toisaalta ammattispesifeille ja yleisille työmarkkinoille. Metsätyöhön osallistuvat ainakin seuraavat ryhmät:

- metsäkoneurakoitsijat
- metsäkonetyöntekijät
- ammattimetsurit

- kausityöntekijät (metsuri-pienviljelijät) tai muiden ammattien ohella metsätöitä tekevät
- tilapäistyövoima
- metsätaloustuotantoon erikoistuvat metsätalalliset
- oman tilan metsätöitä tekevät maatilametsänomistajat ja
- oman tilan metsätöitä tekevät kaupunkilaismetsänomistajat

Luetteloon voitaisiin vielä lisätä perinteinen työnjohto, jonka tehtävät ovat jo pidemmän aikaa olleet osittain siirtymässä metsäkonetyöntekijöiden ja ammattimetsureiden tehtäviksi. Omaan työhön metsätöitä tekevät ovat aina hoitaneet itse myös oman työnjohtonsa. Kuvassa 3 esitetään tiivistettynä metsäalan henkilöstöryhmien sijoittuminen eri metsätyömarkkinalohkoille.

Metsätyöhön osallistuva henkilöryhmä	Työmarkkinalohkot					
	talouden sektori			ammattitaito-segmentti		
	P	S	T	YR	A	YL
Metsäkoneurakoitsijat		X			X	
Metsäkoneen kuljettavat		X			X	
Ammattimetsurit		X			X	
Kausityöntekijät (metsuri-pienviljelijät)		X				X
Tilapäistyövoima		X				X
Metsätaloustuotantoon erikoistuvat metsätalalliset		X				X
Oman tilan metsätöitä tekevät maanviljelijät			X			X
Oman tilan metsätöitä tekevät kaupunkilaismetsänomistajat			X			X

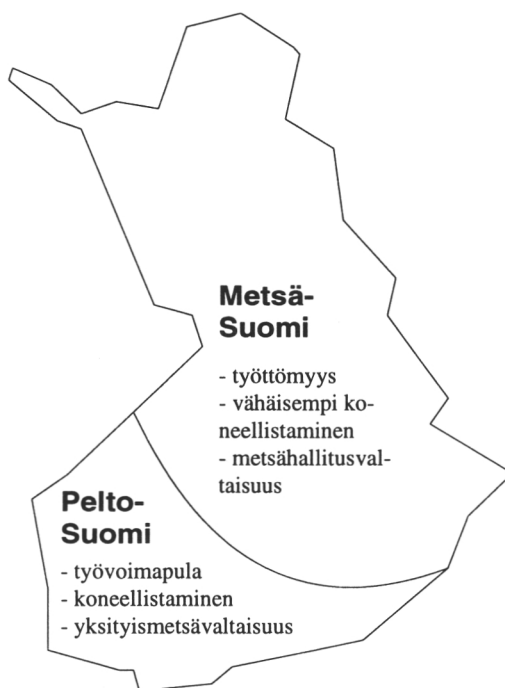
Kuva 3. Metsätalouden työmarkkinalohkot. P= primaari, S= sekundaari, T= tertiaari, YR= yritysspesifi A= ammatisspesifi, YL= yleinen lohko.

Laajalta näytävästä työvoimapohjasta huolimatta metsäalaa on vaivannut ajoittainen ja paikoin työvoimapula noususuhdanteiden huippuvuosina. Työvoimapulasta puhuttaessa on metsätyövoimamarkkinoiden tarkasteluun otettava edellämäinnittujen kahden lohkoutumismittion lisäksi kolmas, nimittäin alueellinen ulottuvuus. Tunnetuahan on, että työvoiman niukkuus on ollut ongelma erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa. Pohjois- ja Itä-Suomessa työvoimaa on ollut runsaammin tarjolla. Samaa alueellista jakautumista noudattaa tähänastinen metsätyön koneellistamisaste. Etelä- ja Länsi-Suomessa koneellisen korjuun osuus pystyhakkuista on selvästi suurempi kuin Pohjois- ja Itä-Suomessa. Samaa alueellista jakoa noudattaa edelleen maan jakautuminen yksityismetsävaltaisen ja metsähallituspainotteiseen osaan maata.

Alkutuotantokeinojen kannalta katsoen maa voidaan jakaa karkeasti Peltö-Suomeen ja Metsä-Suomeen. Edellämäinnituista syistä myös metsätyö-

voimamarkkinoiden voidaan katsoa jakautuvan kahdeksi alueelliseksi osatyömarkkina-alueeksi suurin piirtein edellämainittua jakoa noudattaen (Kuva 4.).

Erot työllisyydessä ja työttömyydessä heijastuvat myös metsätyöntekijöiden asemaan. Pajuojan (1986) tutkimuksessa koki asemansa varmaksi Etelä- ja Länsi-Suomen alueella 74 prosenttia metsureista ja Itä- ja Pohjois-Suomen alueella vain 50 prosenttia metsureista. Kuitenkin samassa tutkimuksessa kysyttäessä tyytyväisyyttä metsätyöhön ammattina, oli Etelä- ja Länsi-Suomessa tyytyväisiä noin 80 prosenttia ja Itä- ja Pohjois-Suomessa 90 prosenttia. Ammattiinsa hyvin tyytymättömiä oli Etelä- ja Länsi-Suomessa 14 prosenttia mutta Itä- ja Pohjois-Suomessa vain kuusi prosenttia.

Kuva 4. Metsätyömarkkinoiden alueellinen lohkoutuminen.

3 Ammattiinhakeutumiskyselyt ja niiden tulokset

Tutkimuksen empiirisenä aineistona toimivat Metsäntutkimuslaitoksessa tehdyt ammattiinhakeutumistutkimuksien kyselyaineistot, työvoimatilastot ja muista tutkimuksista ja selvityksistä saatu informaatio.

Metsäammatteihin hakeutumista selvitettiin tutkimussarjalla, joka koostui kahdesta kyselyajankohdasta siten, että tutkimuskertojen ajallinen väli oli noin kymmenen vuotta. Ensimmäinen tutkimusajankohta oli vuosina 1979–80 (Elovirta ja Ihalainen 1981, 1982 ja 1984). Tutkimuksen perusjoukko oli noin 20-vuotiaat nuoret. Miespuolinen osa-aineisto koottiin puolustusvoimien virka-avulla varusmiespalvelustaan suorittavien keskuudesta. Otoksena käytettiin pääesikunnan sosiaalitoimiston suorittaman varusmiesten koulutus- ja työllisyyskyselyn otosta, joka kohdistuu valikoitumattomaan alosaineistoon siten, että se on sosiaalisesti ja alueellisesti edustava. Perusteluna menettelylle oli aineiston hankinnan taloudellisuus. Aseellisesta palvelusta vapautettujen ja siviilipalvelusta suorittavien poisjäännin ei katsottu vinouttavan aineistoa merkittävästi.

Koko ikäluokan tutkimiseksi poimittiin vastaavansuuruinen otos samankäisistä naisista väestön perusrekisteristä. Heille lähetettiin normaali postikysely. Samanlainen kyselymenettely uusittiin vuosina 1989–91 (Elovirta 1989 ja 1990). Kyselyyn vastausprosentti oli kummallakin varusmiesaineistolla 100 prosenttia. Vuoden 1980 naisaineiston lopullinen palautusprosentti oli 83 prosenttia ja vuoden 1990 naisaineiston 67 prosenttia. Kyselylomake oli sisällöllisesti sama jokaisena kyselykertana – ainoastaan stilistisiä muutoksia tehtiin – joten saman muuttujajoukon ajallisten siirtymien tutkiminen tuli mahdolliseksi.

Tutkimuksen keskeinen selitettävä muuttuja oli luonteeltaan avovastaus-tyyppinen kysymys. Siinä kysyttiin, mihin ammattiin vastaaja ensisijaisesti ja mahdollisesti toissijaisesti aikoo hakeutua. Kysymys luokiteltiin jälkikäteen aineiston tallennuksen yhteydessä siten, että siitä tuli neljä muuttujaa. Jokaiselle vastaukselle annettiin tilastokeskuksen elinkeinoluokituksen 2-numerotason mukainen ammattiala sekä tämän lisäksi Rauhalan ammattien arvostushierarkian mukainen hierarkiataso (ks. Rauhala 1966). Näiden kahden muuttujan avulla pyrittiin identifioimaan jokainen yksittäinen ammatti. Samoin meneteltiin sekä ensisijaisen että toissijaisen ammattitöiveen osalta. Kyselylomake (Liite 1.) tehtiin mahdollisimman indifferentiksi eri ammattien suhteen siten, ettei mistään voinut päätellä, että tietoja kerättiin nimenomaan metsäalalle hakeutumista koskevaa tutkimusta varten. Saatuja aineistoja tutkittaessa havaittiin, että kysymyksiin oli vastattu suhteellisen hyvin ja aineistot olivat valideja esimerkiksi työvoimatilastoihin tai toisiin alan tutkimuksiin verrattessa. Myös päämuuttujan reliabiliteettikertoimet olivat hyväksyttävän korkeita korrelaatiomenetelmällä arvioituna. Ammattiinhakeutumista lähestyttiin edellämainitun päämuuttujan lisäksi kysymällä muun muassa henkilön nykyistä ammattia, perus- ja ammattikoulutusta, työpaikkaa, koulutus- ja jatkokoulutus suunnitelmia, nykyisen ammatinvalinnan varmuutta sekä mahdol-

Taulukko 1. Ensisijaisesti metsäammatteihin hakeutuvien osuudet eri osa-aineistoissa, prosentteja vastanneista.

1979–1980	1989–1990
Varusmiesaineisto 1979 N = 3279 4,0 %	Varusmiesaineisto 1989 N = 3928 2,4 %
Naisaineisto 1980 N = 3592 0,4 %	Naisaineisto 1990 N = 3308 0,3 %
Koko aineisto 1979/1980 2,2 %	Koko aineisto 1989/90 1,4 %

lista yrittäjäksi ryhtymistä. Taulukkoon 1 on koottu tutkimuksen keskeisen selitettävän muuttujan metsäalaan kohdistuvat tärkeimmät tiedot.

Metsäammatteihin kohdistuvat ensisijaiset ammatilliset preferenssit vähenivät tutkimusjakson aikana ammatinvalintaiässä olevan ikäluokan keskuudessa 36 prosentilla. Kiinnostuksen pieneneminen metsäalaa kohtaa oli poikien keskuudessa voimakkaampaa kuin tyttöillä, edellisillä 40 prosenttia ja jälkimmäisillä 25 prosenttia. Siten metsäalalle hakeutuvien sukupuolijakauma hieman naisvaltaistui tutkitun kymmenvuotisjakson aikana. Vuosina 1979/80 naisten osuus oli noin 10 prosenttia ja vuosikymmen myöhemmin noin 13 prosenttia. Taulukossa 2. esitetään yksityiskohtaisesti osa-aineistoista lasketut kiinnostusosuudet metsäalan eri ammattiryhmiä kohtaan sukupuolittain ja kyselyajankohdittain sekä ensisijainen että toissijainen ammatillinen kiinnostus huomioon ottaen.

Tarkasteltaessa ensisijaisen ja toissijaisen kiinnostuksen suhteita havaitaan, että runsas vuosikymmen sitten toissijaisen kiinnostuksen määrä ylitti ensisijaisesti metsäalalle suuntautuvien määrän. Potentiaalisesti metsäalalle tarjolla olevia nuoria oli siis alalle hakeutuvia enemmän. Vuosikymmen myöhemmin tilanne oli päinvastainen. Toissijaisesti metsäalasta kiinnostuneiden osuus oli vähentynyt ensisijaisesti alalle hakeutuvia nopeammin. Tämä johtuu suureksi osaksi siitä, että metsätyöstä viljelijän ammatin ohella kiinnostuneiden määrä oli kaikista metsäalaa kohtaan kiinnostusta osoittaneista ryhmistä vähentynyt eniten. Perinteinen pienviljelijä-metsuri-ammattikombinaatio oli siten menettänyt eniten suosiota nuorten keskuudessa.

Sukupuolittain ensisijaisen ja toissijaisen kiinnostuksen suhteet eroavat siten, että naisilla toissijaisen kiinnostuksen osuus on merkittävämpi ja miehillä ensisijaisen kiinnostuksen osuus. Pojat tavoittelevat ensisijaisella ammattisuunnitelmallaan ylemmän koulutustason ammatteja ja toissijaisella suunnitelmallaan saman alan alemman koulutustason ammatteja siltä varalta, ettei ensisijainen suunnitelma toteutuisi. Tyttöjen kohdalla tilanne on päinvastainen. Heillä toissijaiset metsäalaan kohdistuvat ammattisuunnitelmat ovat korkeampaa koulutustasoa kuin ensisijaiset. Tämä johtuu suurimmaksi osaksi siitä, että akateemisille aloille suuntautuneilla tytöillä on metsänhoitajan ura usein toissijaisena vaihtoehtona.

Taulukko 2. Preferenssit metsäammatteja kohtaan, % koko ikäluokasta.

	I PREFERENSSI		II PREFERENSSI	
	79/80	89/90	79/80	89/90
	M	M	M	M
Metsuri	1,7	0,7	1,8	0,4
Konemies	0,2	0,5	0,3	0,3
Tj/Mtt	0,2	0,5	0,8	0,1
Tkn/Mti	1,1	0,4	0,9	0,3
MH	0,8	0,4	0,4	0,1
Yhteensä	4,0	2,4	4,2	1,3
	N	N	N	N
Metsuri	0,0	0,0	0,1	0,0
Konemies	0,0	0,0	0,0	0,0
Tj/Mtt	0,0	0,1	0,1	0,0
Tkn/Mti	0,1	0,1	0,3	0,1
MH	0,3	0,1	0,5	0,2
Yhteensä	0,4	0,3	1,0	0,3
	M+N	M+N	M+N	M+N
Metsuri	0,9	0,4	0,9	0,2
Konemies	0,1	0,3	0,2	0,2
Tj/Mtt	0,1	0,3	0,5	0,1
Tkn/Mti	0,6	0,3	0,6	0,2
MH	0,5	0,3	0,4	0,2
Yhteensä	2,2	1,4	2,6	0,9

Tj/Mtt = Metsätyönjohtaja/metsätalousteknikko
TKN/Mti = Metsäteknikko/metsätalousinsinööri
MH= metsänhoitaja

M = mies
N= nainen
M+N= koko aineisto

Metsurin ammatin kiinnostavuus on tarkastellun kymmenvuotiskauden aikana vähentynyt alle puoleen entisestä, sen toissijainen kiinnostavuus alle neljännekseen. Sen sijaan kiinnostus metsäkonealaa kohtaan lisääntyi samaan aikaan yli kolminkertaiseksi, toissijaisen kiinnostuksen pysyessä ennallaan. Metsäkoneala onkin ainoa metsäalan ammattiryhmistä, jonka kiinnostavuus nuorten keskuudessa on lisääntynyt – seikka, joka myös omalta osaltaan tukee tutkimuksen tuloksista ilmenevää nuorten ammatillisen suuntautumisen

realistisuutta. Kiinnostus metsäalan opisto- ja korkeakoulutason ammatteihin väheni suurin piirtein samassa suhteessa kuin koko alan kiinnostavuus. Nais-
ten aiemmin miltei puhdas metsänhoitajan uraan kohdistunut kiinnostus
jakaantui nyt tasaisemmin eri ammattiryhmiin.

Kokonaisuudessaan nuorten kiinnostuksen painopiste säilyi opisto- ja korkeakoulutason ammateissa. Kumpanakin tutkimusajankohtana yli puolet metsäalaa kohtaan osoitetusta ammatillisesta kiinnostuksesta suuntautui näitä ammattiuria kohtaan, mikä ei tietenkään vastaa työmarkkinoilla vallitsevaa todellisuutta ja työvoiman tarvetta.

Metsäalan kiinnostavuus oli edelleen alueellisesti vinoutunutta siten, että Etelä- ja Länsi-Suomen alueella metsäalalle suuntautuvia nuoria oli ainoastaan vajaa puolet siitä, mikä oli heidän osuutensa Itä- ja Pohjois-Suomen alueella. Edellisellä alueella metsäammateista oli kiinnostunut ainoastaan noin yksi prosentti tutkituista nuorista, jälkimmäisellä alueella 2,2 prosenttia. Koko maan keskiarvo oli 1,4 prosenttia. Vertaa kuvaan 4.

4 Metsätyömarkkinoiden tulevaisuuden näkymät

Metsätyömarkkinanäkymillä tarkoitetaan tarjolla olevan työvoiman vertaamista arvioituun työvoimatarpeeseen. Tarjolla olevan metsätyövoiman määrä arvioidaan ammattiinhakeutumistutkimuksen kyselyaineiston kvantitatiivisten tulosten avulla yleistämällä ensisijaisen ammatillisen preferenssin osoittama käyttäytymistaipumus. Yleistys tehdään kolmessa dimensiossa. Ensin otoksesta laskettu taipumus yleistetään koko perusjoukkoa koskevaksi eli kaikkia noin 20-vuotiaita koskevaksi. Toisessa vaiheessa tämä ammatillinen käyttäytymistaipumus laajennetaan koskemaan koko kyselyhetken työvoimaa tai sen osaryhmää. Kolmannessa vaiheessa tehdään ajallinen yleistys eli kyselyhetken käyttäytymistaipumuksen ennustetaan jatkuvan havaitunlaisena myös tulevaisuudessa.

Koko yleistysmenettely perustuu sille oletukselle, että ilmaistut preferenssit muuttuvat käyttäytymistaipumuksiksi. Menettelyn validisuutta voidaan arvioida esimerkiksi siten, että kyselyaineistosta laskettuja preferenssejä verrataan työvoiman todelliseen käyttäytymiseen. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan metsätalouden työvoima on vaihdellut vuosien 1980 ja 1991 välillä 2,5 prosentista 1,5 prosenttiin. Kehitys on ollut pääsuuntaisesti laskeva. Vähentyminen on siten ollut keskimäärin 0,1 prosentti-yksikköä vuotta kohti. Kun näiden lukujen rinnalla tarkastellaan kyselyaineiston ensisijaisen preferenssin metsäalan prosentiosuuksissa – 1980 2,2 prosenttia ja 1990 1,4 prosenttia – voidaan niiden todeta olevan hyvin samansuuruisia. Tämän perusteella yleistysmenettelyssä ei tapahdu ainakaan suuruusluokkavirhettä.

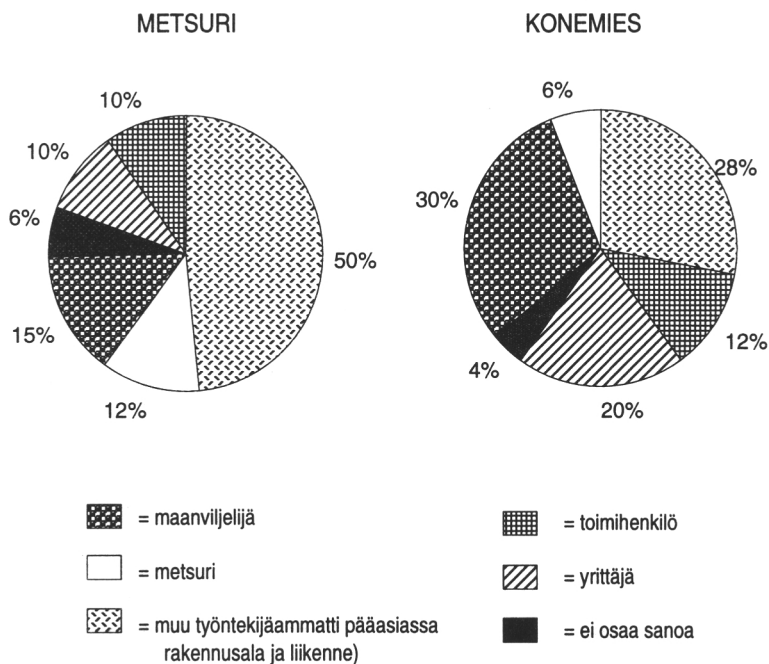
Kyselyaineiston preferenssit ovat järjestelmällisesti työvoimatilaston antamia työvoimaosuuksia alhaisempia. Tämäkin on teoreettisesti perusteltu ja odotusten mukainen järjestys. Preferenssienhän voidaan teoreettisesti odottaa kausaalisesti edeltävän toteutuvaa työmarkkinakäyttäytymistä. Jos metsätalouden työvoimaosuus jatkaa trendinomaisesti pienenemistään – noin 0,1 prosentti-yksikköä vuotta kohti – olisi se 1990-luvun puolivälissä suuruudeltaan enää noin yksi prosentti koko työvoimasta. Kyselyaineistosta lasketut metsäalaan kohdistuvat ensisijaiset preferenssit ovat vähentyneet hieman hitaammin, mutta jos kahden kyselyajankohdan avulla laskettua trendiä projisoidaan tulevaisuuteen, päädytään suurin piirtein samaan – noin yhteen prosenttiin koko työvoimasta 1990-luvun puolivälissä.

Kehityksestä 1990-luvun jälkipuoliskolta vuoteen 2000 asti voidaan tehdä pelkkiä olettamuksia. Näitä ovat esimerkiksi se, että maataloustuotannon määrä sopeutetaan Suomen integraatiokehityksen edellyttämälle tasolle ja tuotannollisia voimavaroja vapautuu maaseudulla muuhun elinkeinotoimintaan. Metsätaloustuotannon oletetaan kasvattavan merkitystään tilakokonaisuuksien puitteissa. Kyselytutkimuksen taustamuuttujia analysoitaessa tuli ilmi, että metsäalalle suuntautuvat nuoret ovat vahvasti maaseutuun ja maatilatalouteen sitoutuneita. Näillä perusteilla arvioidaan trendinomaisen metsätalouden työvoimaosuuden laskun tahtuvan 1990-luvun puolivälissä ja pysy-

vän saavuttamallaan – sinänsä vähäisellä – yhden prosentin tasolla vuoteen 2000 mennessä.

Metsäalalle hakeutuvien sosiaalisessa taustassa näyttää tapahtuneen joitakin muutoksia tarkastellun kymmenvuotiskauden aikana. Kun sosiaalista taustaa tarkastellaan isän ammattiaseman avulla, havaitaan metsureiksi suuntautuvien kotitaustassa tapahtuneen selvä muutos maanviljelijäperheistä työntekijäperheiden suuntaan. Vuonna 1979 tuli metsuriksi suuntautuvista 36 prosenttia maanviljelijäperheistä ja 15 prosenttia työntekijäperheistä. Vuonna 1989 oli metsureiksi suuntautuvien isän ammattina maanviljelijä vain 15 prosentilla ja työntekijäammatti 50 prosentilla. Tämän lisäksi oli metsurikohteista peräisin 12 prosenttia metsureiksi suuntautuvista kumpanakin tarkasteluvuonna. Samoin muiden ammattialojen osuudet kotitaustassa olivat pysyneet suurin piirtein samoina.

Kun sosiaalista taustaa lähetetään asuinpaikan kautta, havaitaan, että maatiloilla asuvia oli sekä 1979 että 1989 50 prosenttia metsuriksi aikovista. Tässä näyttäisi olevan ristiriita ammattitaustan palkkatyöläistymiseen nähden. Näin ei välttämättä kuitenkaan ole. Asia voidaan tulkita siten, että on kysymys samasta maatiloilla asuvasta väestöryhmästä, joka käy myös tilan ulkopuolisessa työssä. Tarkastellun kymmenvuotiskauden aikana ammattiaseman painopiste ja samalla perheiden ammatti-identiteetti ovat kuitenkin muuttuneet viljelijäväestösamaistumisesta palkansaajasamaistumisen suuntaan.

Kuva 5. Metsäalan työntekijäasteen ammatteihin suuntautuvien kotitausta isän ammatin mukaan.

Metsäkonealalle suuntautuvat nuoret ovat kotitaustaltaan edelleen voimakkaasti maanviljelijäperheistä lähtöisin. Metsäkonealalle suuntautuvista 55 prosenttia asui maatilalla ja lisäksi he ovat keskimäärin suuremmilta tiloilta kuin metsuriksi suuntautuvat. Myös kotitaustan ammatti-identiteetti on pysynyt vankemmin viljelijäväestössä kuin metsuriksi suuntautuvien keskuudessa. Metsäkonealalle suuntautuvista 30 prosenttia, kaksi kertaa suurempi osuus kuin metsureista, ilmoittaa olevansa maanviljelijäkodeista. Metsuri- ja muista työntekijäkodeista on peräisin puolet vähemmän metsäkonealalle aikovista kuin metsuriksi aikovista. Sen sijaan eri alojen yrittäjäperheistä on konealalle suuntautuvia kaksi kertaa enemmän kuin metsuriksi suuntautuvia. Metsäkonealalle suuntautuvat asuivat myös edelleen metsureiksi suuntautuvia yleisimmin maataloilla.

Yleisenä johtopäätöksenä metsäalalle rekrytoitumisesta voidaan sanoa, että se on laadullisesti pysynyt suurin piirtein muuttumattomana tarkastellun kymmenvuotisjakson aikana. Metsuriksi rekrytoituvat ovat pääasiassa pientiloilla asuvia poikia ja metsäkonealalle rekrytoituvat ovat keskimäärin suuremmilla tiloilla asuvia poikia. Pientilojen elämänmuoto on kuitenkin suuresti heikentynyt sekä määrällisesti että ammatti-identiteetiltään. Koska metsuriksi rekrytoituminen ei ole korvautunut eikä täydentynyt laadullisesti toisenlaisella rekrytoitumispohjalla, on tämän seurauksena ollut alalle hakeutuvien määrällinen väheneminen.

Metsäkonealalle hakeutuminen on säilyttänyt paitsi entisen rekrytointipohjansa myös taustaidentiteettinsä, eli maanviljelijä- ja yrittäjätaustansa. Maatilatalouden rakennemuutoksessa metsäkonealalle hakeutuvien rekrytointipohja on, päinvastoin kuin metsuriksi rekrytoituvien, vahvistunut. Yhteiseltä rekrytoitumispohjalta hakeutumisalttiutta on samalla siirtynyt metsurin uravalinnasta metsäkonealalle. Tuloksena on metsäkonealaan kohdistuvan kiinnostuksen sekä suhteellinen että absoluuttinen lisääntyminen viimeisten kymmenen vuoden aikana.

Kun vuosien 1989–91 kyselyaineiston ensisijaiset preferenssit yleistetään lähivuosien työmarkkinakäyttäytymiseksi metsäalan ammattiryhmittäin, saadaan tulokseksi, että metsurin tehtäviin on halukkaita noin 10 000 henkilötyövuoden verran, metsäkonealalle vastaavasti noin 7 000 henkilöä ja eri toimihenkilötason tehtäviin metsänhoitajan ura mukaanlukien noin 18 000 henkilöä. Yhteensä metsäalan eri tehtäviin on halukkaita noin 35 000 henkilöä. Näitä voidaan verrata tilastokeskuksen viimeisimpiin vuosikeskiarvolukuihin vuodelta 1991. Niiden mukaan metsätalouden työllinen työvoima oli 32 000 henkilöä siten, että työntekijöitä oli 13 000, toimihenkilöitä 8 000 ja yrittäjiä ja yrittäjäperheenjäseniä 10 000.

Lukuja vertailtaessa ensimmäiseksi havaitaan metsätoimihenkilöiksi haluavien ja todellisen toimihenkilötarpeen epäsuhta 18 000 ja 8 000 henkilöä. Epäsuhta todennäköisesti tulevaisuudessa edelleen kasvaa metsäalan organisaatioita rationalisoitaessa. Siten on odotettavissa, että kaksi kolmasosaa ammattiinhakeutumiskyselyssä metsäalan toimihenkilöammatteihin suuntautuvista joutuu muuttamaan urasuunnitelmansa, joko hakeutumaan metsäalan muille tehtävätasolle tai muille toimialoille.

Metsurin tehtäviin ja metsäkonealalle on preferenssien perusteella halukkaita yhteensä 17 000. Vuoden 1991 työvoimatilaston mukaan metsäalan työntekijöitä oli 13 000 henkilöä, joista pari tuhatta metsäkonetyössä. Metsä-

alan suoritustason tehtäviin näyttäisi siten tällä hetkellä yhteensä olevan tarvetta enemmän halukkaita. Tämä on helppo uskoa myös ajankohtaisiin työttömyystilastoihin vertaamalla. Vuonna 1991 oli metsätaloudessa keskimäärin 6 000 henkilöä työttömänä. Preferenssien realistisuus ja tulevaisuuteen suuntautuneisuus ilmenee metsäkonetyön suurempana osuutena preferensseissä kuin mikä on sen osuus tämänhetkisessä suorittavan metsätyön jakaumassa.

Jos halutaan arvioida, mikä on preferenssien perusteella arvioidun tarjolla olevan metsätyövoiman riittävyys tulevaisuudessa, on sitä verrattava tehtyihin metsätyövoiman tarvearvioihin. Yksi tällainen laskelma on esitetty Metsätyöntajien ”työvoiman turvaamisselvityksessä” (Metsäteho 1992). Sen aikajänne ulottuu vuoteen 1995. Markkinahakkuiden oletetaan laskelmassa olevan 51 miljoonaa kuutiometriä vuodessa, joista hankintahakkuiden osuus olisi 12 miljoonaa kuutiometriä vuodessa. Palkattujen työvoimaresurssien tarve olisi selvityksen mukaan noin 10 000 henkilötyövuotta, joista noin puolet olisi metsäkoneenkuljettajia ja toinen puoli sijoittuisi manuaalisen metsätyön puolelle. Tämän lisäksi tarvittaisiin noin 10 000 metsänomistajan oman työn panos. Jos metsätoimihenkilöiden tarve olisi metsäorganisaatioiden rationalisoinnin jälkeen noin 5 000 henkilöä, olisi koko metsätyövoiman tarve 25 000 henkilötyövuotta. Tämä on noin 0,9 prosenttia arvioidusta vuoden 1995 työvoimasta. Edellä oli laskettu, että jos preferenssien perusteella arvioitu tarjolla oleva metsätyövoima vähenee trendinomaisesti, se saavuttaa 1995 yhden prosentin tason työvoimasta. Näiden lukujen erotukseksi jää 0,1 prosentti-yksikköä, joka todennäköisesti ilmenisi noin 2 000–3 000 henkilön työttömyytinä.

Pidemmälle tulevaisuuteen ulottuvia metsätyövoiman tarvearvioita ovat esittäneet Arto Rummukainen ym. 1993 metsätalouden voimavarojen arviointimallissaan. Aikajänne tässä tutkimuksessa ulottuu vuosiin 2000 ja 2010. Pitkälle tulevaisuuteen ulottuvassa optimointilaskelmassa metsureiden tarve korvautuu suurimmaksi osaksi koneenkuljettajilla, joita eri vaihtoehdoista riippuen tarvittaisiin vuosina 2000–2010 5 000–6 000 henkilöä. Hakkuu- ja metsänhoitotöissä tarvittavien metsurien määrä supistuisi henkilötyövuosiksi muunnettuna vastaavasti 3 000–2 000 henkilöön. Optimointimallin mukaan metsänomistajien oman työpanoksen käytön kannattavuus heikkenisi siten, että pienimuotoinen omatoiminen puunkorjuu ei enää vuonna 2000 olisi kannattavaa. Aktiivisia metsätilanomistajia, jotka tekisivät myös tilan ulkopuolista urakointityötä, voisi sen sijaan vuonna 2000 olla 6 000 henkilötyövuoden ja vuonna 2010 3 500 henkilötyövuoden verran. Vaikka ammattiinhakeutumiskyselyssä ilmaistujen preferenssien yleistäminen vuoteen 2010 asti tuntuukin uskalletulta, voidaan silti todeta, että vuosina 1989–91 kyselyyn vastanneet kaksikymmentävuotiaat ovat vuonna 2010 40-vuotiaita eli tuolloin ennakoitussa työvoiman keski-ikässä. Edellä esitetyn arvion mukaan metsäkonealalle suuntautuvia olisi noin 7 000, mikäli käyttäytymisennuste olisi kestävä. Määrä riittäisi tyydyttämään Rummukaisen ym. mallilaskelman kuljettajatarpeen. Kaikille muille metsäalan ammattiryhmille voimavarojen optimointimalli tarjoaa huomattavasti tylymmän tulevaisuudenkuvan. Heitä tarvittaisiin voimakkaasti vähenevä ja ainoastaan aivan minimaalinen määrä.

Yhteenvetona metsätyömarkkinatarkastelusta voidaan todeta, että ammattiinhakeutumistutkimuksen kyselyaineiston perusteella tehdyt tarjolla olevan metsätyövoiman arviot antavat olettaa, että työvoimaresursseista ei tule niuk-

kuustekijää metsätaloudessa kun vertailukohtana ovat tällä hetkellä käytettävissä olevat työvoiman tarvearviot tulevaisuudessa. Työmarkkinatilanne voi pikemminkin olla päinvastainen. Ongelmana ovat metsätyömarkkinoilta syrjäytyvät ryhmät. Ensimmäisessä vaiheessa syrjäytyviä ovat perinteisen metsurikvalifikaation omaavat työntekijät, jotka eivät joko voi tai halua orientoitua uudelleen muuttuvaa työmarkkinatilannetta vastaavasti. Metsureiden lisäksi on ensimmäisessä vaiheessa syrjäytymässä osa toimihenkilöitä, etenkin perinteisen työnjohtokvalifikaation omaavia. Rummukainen ym. optiimintimallin työnjohtotyön tarve olisi ainoastaan noin 400 henkilötyövuotta vuosina 2000–2010. Toisessa vaiheessa metsätyömarkkinoilta syrjäytyisi myös metsänomistajien pienimuotoinen oma työ, joka korvaantuisi aktiivisten metsätilanomistajien urakointityöllä. Jäljelle jäisi näiden lisäksi tertiari-sektoriin luettava metsänhoitoon tai -uudistamiseen liittyvä eri metsänomistajaryhmien omatoiminen ei-ansiotyönä ymmärrettävä harrastetyö.

5 Tarkastelu

Ammattiinhakeutumistutkimuksen ensimmäisellä kyselykerralla 1979–80 metsuri koulutusammattinimikkeenä oli tuore ilmiö. Tuloksista kävi ilmi, että osa tutkituista hakeutui metsurin työtehtäviin ilman alan ammattikoulutusta. Muita alan koulutusammattinimikkeitä olivat metsäkoneenkuljettajan, metsäkoneasentajan, metsätyönjohtajan, metsätekniikon ja metsänhoitajan ammatit. Toisella kyselykerralla metsurin koulutusammatti oli käytäntöön vakiintunut ja toimihenkilönimikkeet olivat muuttuneet metsätalousteknikoksi ja metsätalousinsinööriksi. Osalle vastaajista muutos ei näyttänyt olleen täysin selvä. Vaikka avovastauksia luokiteltaessa tämä pyrittiin ottamaan huomioon, ei aineiston käsittelyssä silti pystytty luotettavasti erittelemään näitä toimihenkilöryhmiä.

Toinen nimike- ja samalla koulutusjärjestelmämuutos tapahtui kohta 1989–90 toistettujen kyselyjen suorittamisen jälkeen. Vakiintunut metsurin koulutusammattinimike korvattiin syksystä -92 lukien metsämekaanikko -koulutusnimikkeellä. Koulutussisällöstä tuli samalla enemmän koneelliseen puutavaran korjuuseen painottunut, mikä vastaa paremmin tulevaisuuden työtehtäviä. Vaikeasti arvioitavissa on, missä määrin kyselyssä metsurin ammattiin tähtäävien katsotaan olevan käytettävissä uudistuneen metsämekaanikko -nimikkeen mukaiseen koulutusammattiin ja sen mukaiseen työtehtävään, kun joka tapauksessa metsäkonealalle oli erikseen oma tarjontansa.

Kaikki kyselyyn vastanneet ilmoittivat päätyökseen tarkoittamansa täysipäiväisen kokoaikaisen ammatin, vaikka sitä ei nimenomaan edellytettykään. Myös toissijaiset ammattitoiveet olivat selvästi tällaisia. Siten kyselyssä ei tullut ilmi, mitä kukin oli mahdollisesti valmis tekemään päätoimensa ohella, esimerkiksi hoitamaan omaa tai perheensä metsää. Halukkuutta tällaisiin omatoimisiin tehtäviin ja tertiäarisektorin töihin ei tässä käytetyn kyselytutkimuksen avulla pystytty lähestymään sen enempää tilalla asuvien kuin kaupunkilaistenkaan osalta.

Viljelijän ja metsurin ammatin yhdistäviä oli kyselyaineistossa ainoastaan 0,1 prosenttia, joka koko työvoiman tasolle yleistettynä merkitsisi tulevaisuudessa 2 000–3 000 henkilöä. Kun perinteinen metsurin työ palkkatyöammatina tulevaisuudessa häviää (Rummukainen ym. 1993), on oma tila taustanaan olevilla ainakin mahdollisuus suuntautua metsätaloustuotantoon oman tilansa puitteissa. Metsätaloustuotantoon painottuvilla tiloilla on todennäköistä manuaalisen metsätyön säilyminen, sillä suuret kone- ja laiteinvestoinnit eivät näin pienissä puitteissa tule kannattaviksi.

Tässä kyselyaineistossa metsätalouteen ammatillisesti suuntautuvat lähtivät siitä, että he työllistyvät toisen palveluksessa, vaikka kyselyn muoto ei siihen mitenkään johdatellutkaan. Metsäammatteihin suuntautuvien joukossa oli yrittäjän uraa suunnittelevia jopa vähemmän kuin koko tutkimusaineistossa keskimäärin. Siten on vaikea ennustaa, miten menestyy itsensä työllistämisen idea tulevaisuudessa metsäalalla, jota erilaiset urakointijärjestelmät edellyttäisivät. Ainakin metsäalalle suuntautuminen on edelleen voimakkaasti maatilatalouteen sitoutunutta vähintäänkin tilalla asumisen muodossa. Jos ei muita edellytyksiä ole olemassa, omatoimisen ammattiin harjoittami-

seen saattaa vaikuttaa pakko, mikäli palkkatyötilaisuudet metsäalalla supistuvat ennakoidulla tavalla.

Lähteet

- Elovirta, P. ja Ihalainen, R. (1981) Ennakkotietoja metsätyövoiman alallehakeutumistutkimuksesta, Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 14. Helsinki.
- 1982. Työvoiman rekrytoituminen alkutuotantoon, Työvoimapolitiittisia tutkimuksia Nro 33. Työvoimaministeriö. Helsinki.
- 1984. Metsä- ja maatalousammatit nuorten ammattisuunnitteluissa. Folia Forestalia 591. Helsinki.
- Elovirta, P. 1989. Löytyykö metsätyövoimaa – löytyykö metsätyötä? Tutkimuksen näkökulma. Postipankin Metsätalkoot V. Toim. R. Ihalainen ja P. Eini. Helsinki.
- 1990. Metsäala ei kiinnosta. Metsä ja Puu: 1990:8.
- ja Vanhanen, H. 1992. Metsäalalle hakeutuvien tausta selvitetty. Metsä ja Puu 1992:2.
- Lutz, B.& Sengenberger, W. (1974) Arbeitsmarktstrukturen und öffentliche Arbeitsmarktpolitik. Göttingen.
- Metsäteho. 1992. Arvio metsätyöresursseista 1995. Helsinki
- Pajuoja, H. 1986. Metsätyön tauottaminen ja työolot. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 213. Helsinki
- Piore, M.J. 1975. Notes for a theory of labor market stratification. In R. Edwards, M. Reich & M. Gordon (eds.) Labor Market Segmentation. Lexington, Mass.: 185–150.
- Rauhala, U. 1966. Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus. Porvoo.
- Rummukainen, A., Alanne, H. ja Mikkonen, E. 1993. Puunhankinta muutospaineessa – voimavaratarpeiden arviointimalli vuoteen 2010. HY, metsävarojen käytön laitos. Käsikirjoitus.
- Snellman, G.R. 1914. Tutkimuksia Suomen sahateollisuudesta sekä metsänhakkauksista, lauttauksesta ja lastauksesta. Teollisuushallitus, Helsinki.
- Työvoimatilasto. Tilastokeskus 1980–1992.
- Weijola, V. 1985. Kolmas sektori työn ja työllisyyden näkökulmasta. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia Nro 52. Työvoimaministeriö.

AMMATTIINHAKETUMISTUTKIMUS 1991

Taustatietoja

1. Arvo tai ammatti

.....

2. Syntymäkuuntia

3. Mitä harrastuksia Sinulla on?

.....
.....
.....
.....

Tietoja vanhemmista ja sisaruksista

4. Isän koulutus

Kansakoulu..... ()
Keskikoulu..... ()
Ylioppilas..... ()
Korkeakoulututkinto..... ()
Muu, mikä (myös ammatillinen)..... ()
En tiedä..... ()

5. Isän ammatti

6. Äidin koulutus

Kansakoulu..... ()
Keskikoulu..... ()
Ylioppilas..... ()
Korkeakoulututkinto..... ()
Muu, mikä (myös ammatillinen)..... ()
En tiedä..... ()

7. Äidin ammatti

.....

8. Toimivaiko vanhempi tai joku sisaruksesta
tällä hetkellä itsenäisenä yrittäjänä (myös
maanviljelijä) tai ovatko ne aikaisemmin olleet
tällaisessa ammatissa?

Toimii tällä hetkellä..... ()
On toiminut aikaisemmin..... ()
Ei toimi tällä hetkellä eikä
ole toiminut aikaisemmin..... ()

Tietoja asumisesta

9. Nykyinen asuintuuri

.....

10. Nykyinen asuinpaikkasi on

- Kaupunkikeskus yli 50 000 asukkaan
kaupungissa..... ()
- Kaupunkikeskus alle
50 000 asukkaan kaupungissa..... ()
- Kikorkyitä tai muu taajama..... ()
- Haja-asutusalue..... ()

11. Olen asunut nykyisellä asuinpaikkakunnallani

..... vuotta..... kuukautia

12. Asuntoloni on

Kerrostalossa..... ()
Rivitalossa..... ()
Omakotitalossa..... ()
Maa- tai asuntotilalla..... ()
Muu, mikä?.....

13. Asun

- Vuokra-asunnossa..... ()
- Vanhempien tai sukulaisten luona..... ()
- Omistamassani asunnossa..... ()

14. Jos asut maa- tai asuntotilalla, niin paljonko
tilalla on
pelltoa..... ha
maisää..... ha

Tietoja koulutuksesta ja työkokemuksesta

15. Mikä on peruskoulutuksesi

Peruskoulu..... ()
Lukio..... ()
- Koulussa/opskelomassa..... ()
- Harjoittelupaikassa kodin ulkopuolella..... ()
- Väkinnäisessä työpaikassa kodin ulkopuolella..... ()
- Tilapäisessä työpaikassa kodin ulkopuolella..... ()
- Työssä kotona..... ()
- Työlään ja haen työtä..... ()
- Kolona, enkä hae työtä..... ()

Ei..... ()

On..... ()

Mikä tutkinto?.....

17. Viimeisen koulutodistuksesi keskiarvo

Lukuaineet (noin).....

Kaikki aineet (noin).....

Ammatti	Hyvät ominaisuudet	Huonot ominaisuudet
1		
2		

Millaiseksi näet mahdollisuutesi sijoittua mainitsemissi ammatteihin?

1. ammatti

Hyvät..... ()
Keskinkertaiset..... ()
Huonot..... ()

2. ammatti

Hyvät..... ()
Keskinkertaiset..... ()
Huonot..... ()

21. Arvio asteikolla 1 : 4, kuinka tärkeitä seuraavat osatekijät ovat ammatinvalintasuunnitelmissasi.
Ympäri jokaisen tekijän kohdalla oikea vaihtoehto.

	Erittäin tärkeä	Melko tärkeä	Merkityksettään vähäinen	Täysin merkityseton
Ennen työkokemus.....	4	3	2	1
Alalle pääsy helppo.....	4	3	2	1
Koulutus tarjota koipaikkakunnalla.....	4	3	2	1
Lyhyt koulutuska.....	4	3	2	1
Hyvät työnsaanintamollisuudet yleensä.....	4	3	2	1
Hyvät työnsaanintamollisuudet koipaikkakunnalla.....	4	3	2	1
Sosiaali- ja eläke-edut.....	4	3	2	1
Ei muuta tarjolla.....	4	3	2	1
Harrastukset.....	4	3	2	1

22. Kun ajattelet ammatinvalintaasi, niin miten tärkeinä pidät ammatillisesti seuraavia asioita. Ympyröi jokaisen seikan kohdalla mielestäsi sopivin vaihtoehto.

	Erittäin tärkeä	Melko tärkeä	Merkitsevästi vähäinen	Täysin merkityksetön
Työn kokeminen mieluisaksi	4	3	2	1
Työympäristön laatu	4	3	2	1
Työn itsenäisyys	4	3	2	1
Työn vaatavuus	4	3	2	1
Mahdollisuus luovaan toimintaan	4	3	2	1
Kohtuullinen toimeentulo	4	3	2	1
Toimeentulon varmuus myös tulevaisuudessa	4	3	2	1
Varmuus työpaikan säilymisestä	4	3	2	1
Mahdollisuus uralla etenemiseen	4	3	2	1
Mahdollisuus myöhemmin siirtyä itsenäiseksi yrittäjäksi	4	3	2	1
Toimiminen laajenevassa yrityksessä	4	3	2	1
Mahdollistuman korkeat tulot	4	3	2	1
Tarpeelliseksi lunnustettu työ ja siitä saatu arvostus	4	3	2	1
Mahdollisuus työskennellä kolona	4	3	2	1
Esimiesten ja työnantajien osoittama arvostus	4	3	2	1
Armatiltovereiden osoittama arvostus	4	3	2	1
Suvun perinteen jatkaminen	4	3	2	1
Kuuluminen työyhteisöön	4	3	2	1

23. Mitkä ovat jatkokoulutussuunnitelmasi?

Minulla on jo haluamani koulutus	()	
Minulla on jo koulutuspaikka	()	
missä oppilaitoksessa ja millä linjalla?		Erittäin todennäköisenä ()
		Melko todennäköisenä ()
		Tuskin kultavana ()
		Mahdollisena ()

Olen suunnitellut pyrkiväni jatkokoulutukseen, ()
mitä opiskelemaan? ()

En osaa sanoa ()
En pyri minnekään ()
En pyri minnekään ()

24. Jos ei alo hakeutua jatkokoulutukseen, niin mikä seuraavista vaihtoehtoisista on eniten vaikuttanut asiaan? Merkitse vain yksi vaihtoehto.

Minulla on jo työpaikka, johon olen tytyväinen	()	1
En päässyt haluamaani koulutukseen	()	2
Mihin pyrit?	()	3
En katso tarpeelliseksi, miksi?	()	27. Jos Sinulla on ammatillinen suunnitelma vaihtavasi ammattia?
	()	En ole ()
	()	Olen, mihin ammattiin? ()
	()	En kiinnosta ()

Jos tätä lomakkeella ei mielestäsi ole käsitelty jotain ammatillinhakeutumisen kannalta olennaisia tekijää, voit kertoa siitä lomakkeen takana puolella.
Kiitos valvannäöstäsi!

ISBN 951-40-1287-9
ISSN 0358-4283

Helsinki 1993 Yliopistopaino